

O herbach, które warto poznać

28 III 2020

wawelskie spotkania z historią i sztuką

Czym jest **symbol**

symbol = znak

➤ znak komunikujący treści niewyraźalne za pomocą innych znaków, np. pisma

➤ mieści w sobie **elementy ahistoryczne**

czyli takie, które nie uwzględniają uwarunkowań i czynników historycznych

herb = znak

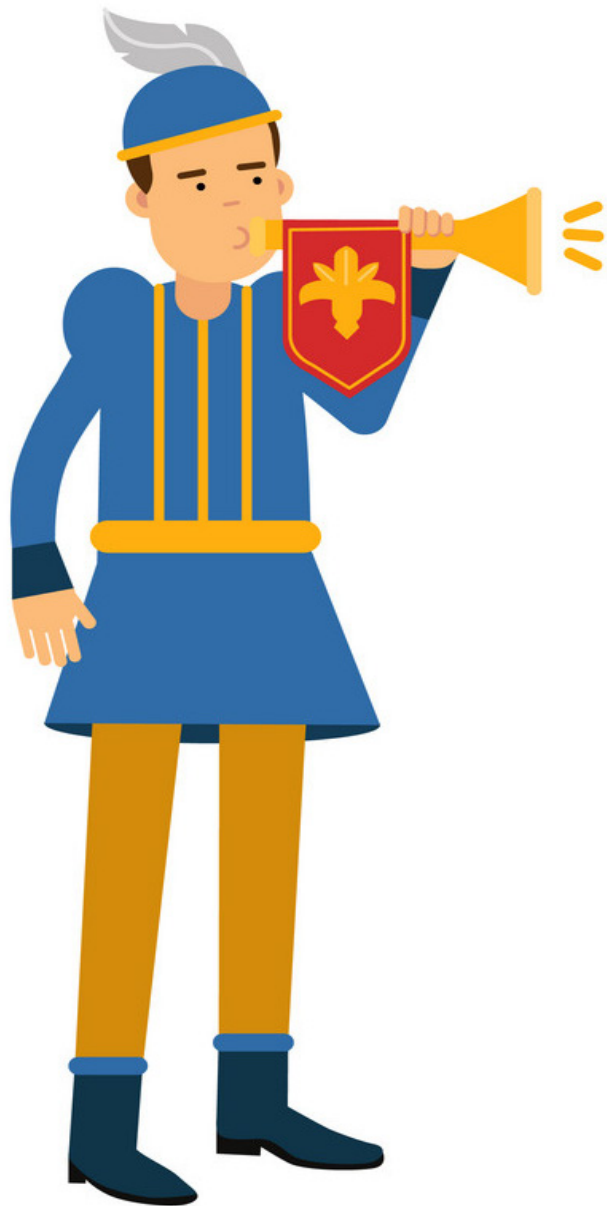

Herb

charakterystyczny znak, który świadczy
o przynależności do danego rodu i wyróżniający
jego członków z innej grupy

znak miasta, jednostki podziału terytorialnego
lub państwa

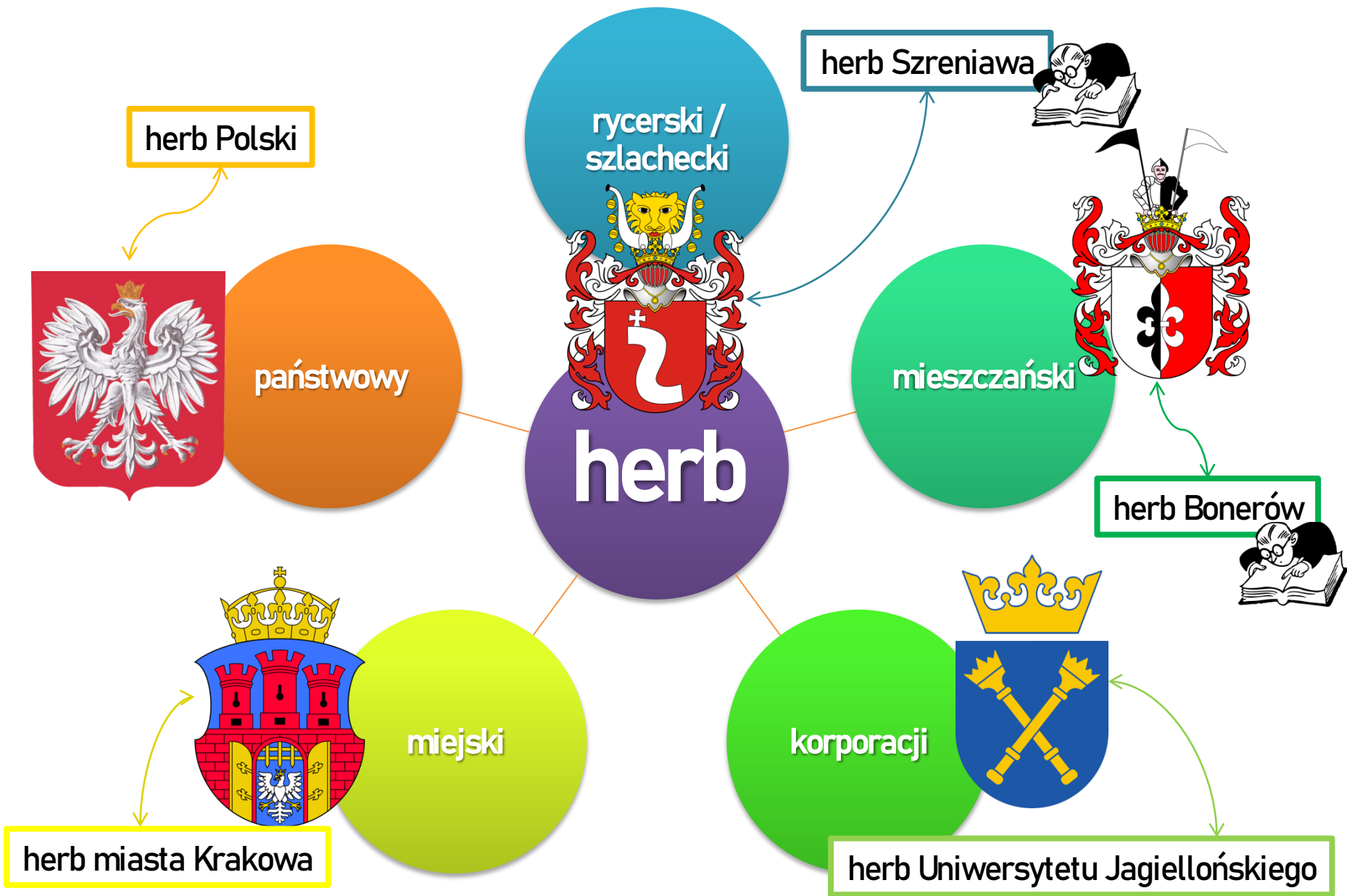

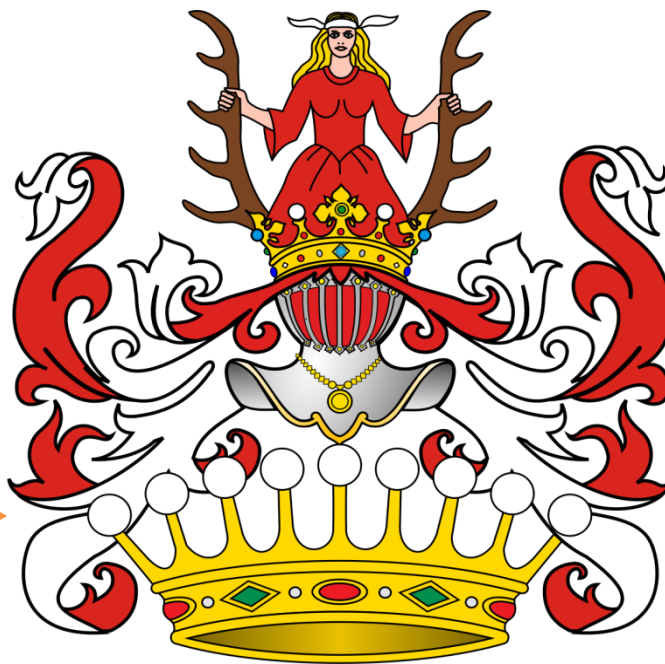
Heraldyka

- jedna z nauk pomocniczych historii
- wywodzi się od słowa **herold**, określającego urzędnika dworskiego, wywołującego nazwiska rycerzy biorących udział w średniowiecznych turniejach rycerskich

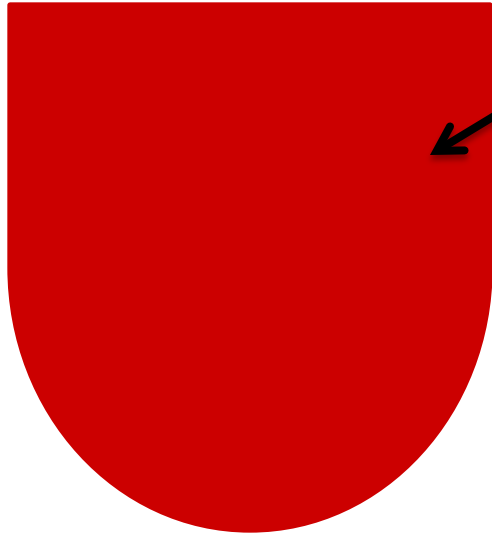

Budowa herbu

herb szlachecki
Natęcz

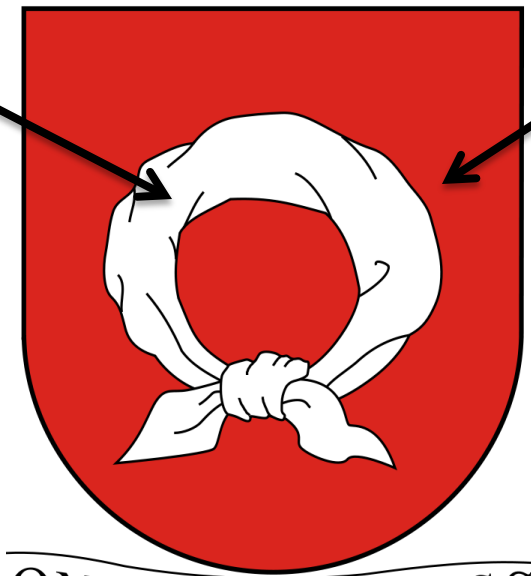

TARCZA

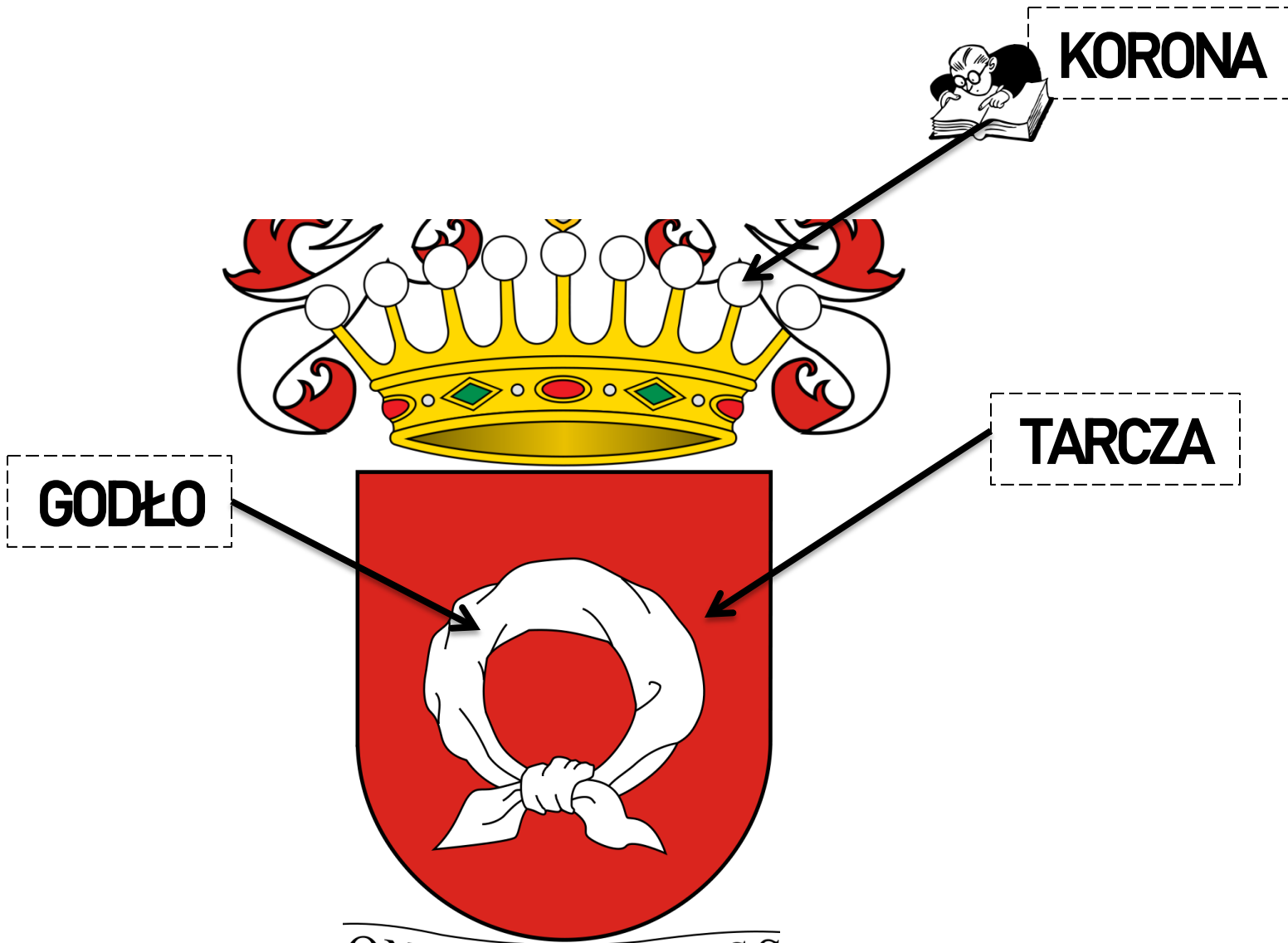

GODŁO

TARCZA

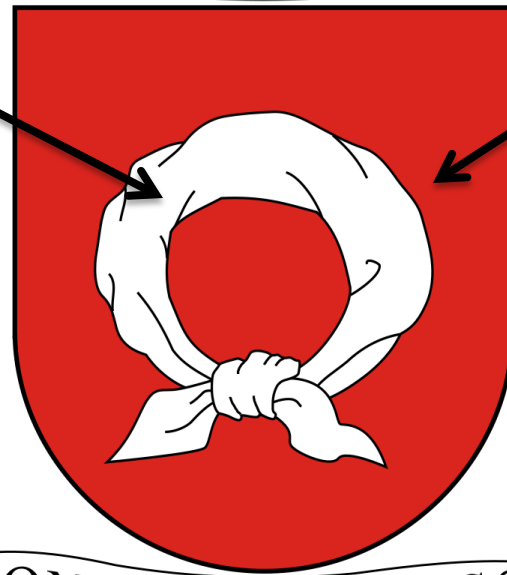
HEŁM

KORONA

GODŁO

TARCZA

KLEJNOT

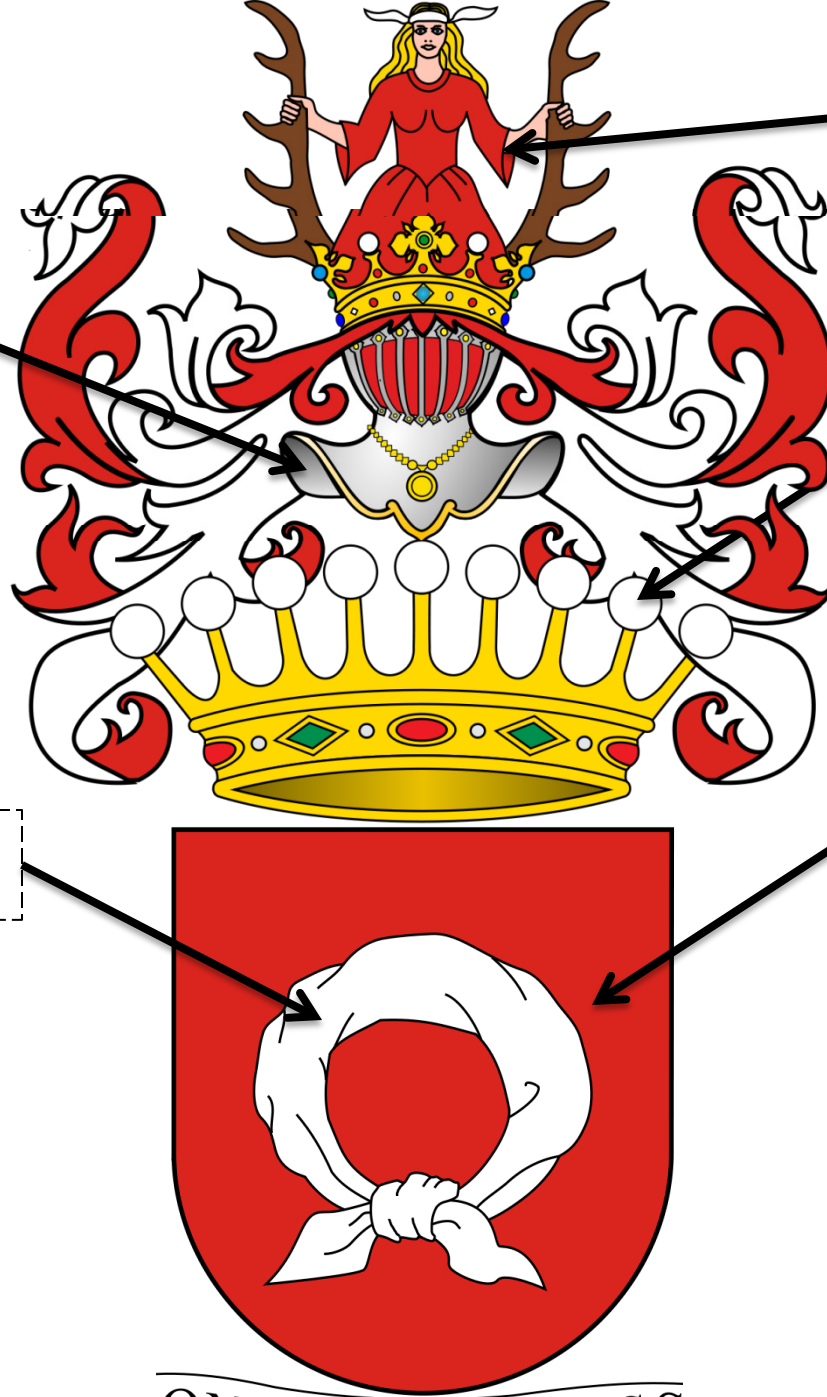

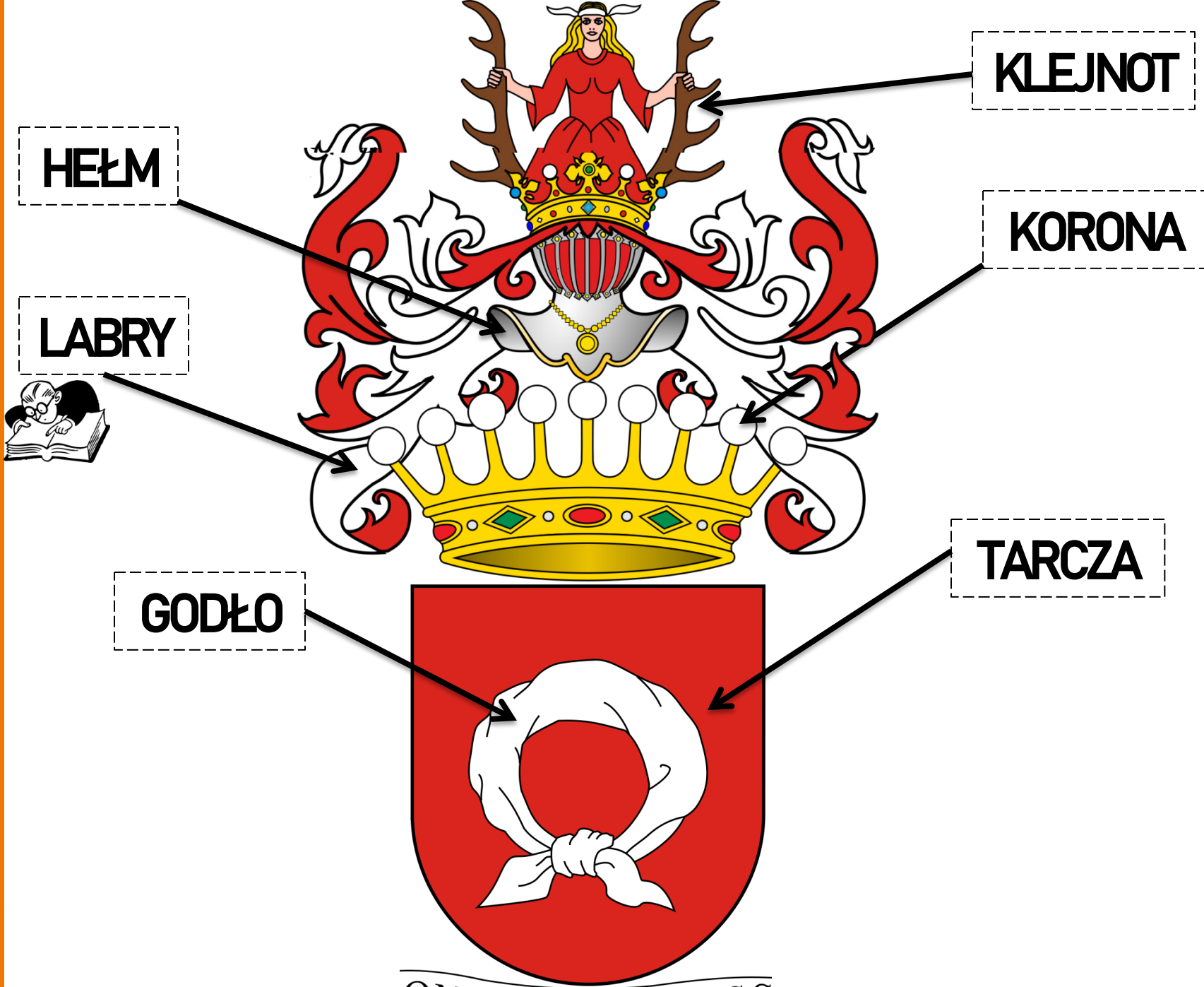
KORONA

TARCZA

HEŁM

GODŁO

HELM

KLEJNOT

KORONA

LABRY

TARCZA

GODŁO

HEŁM

LABRY

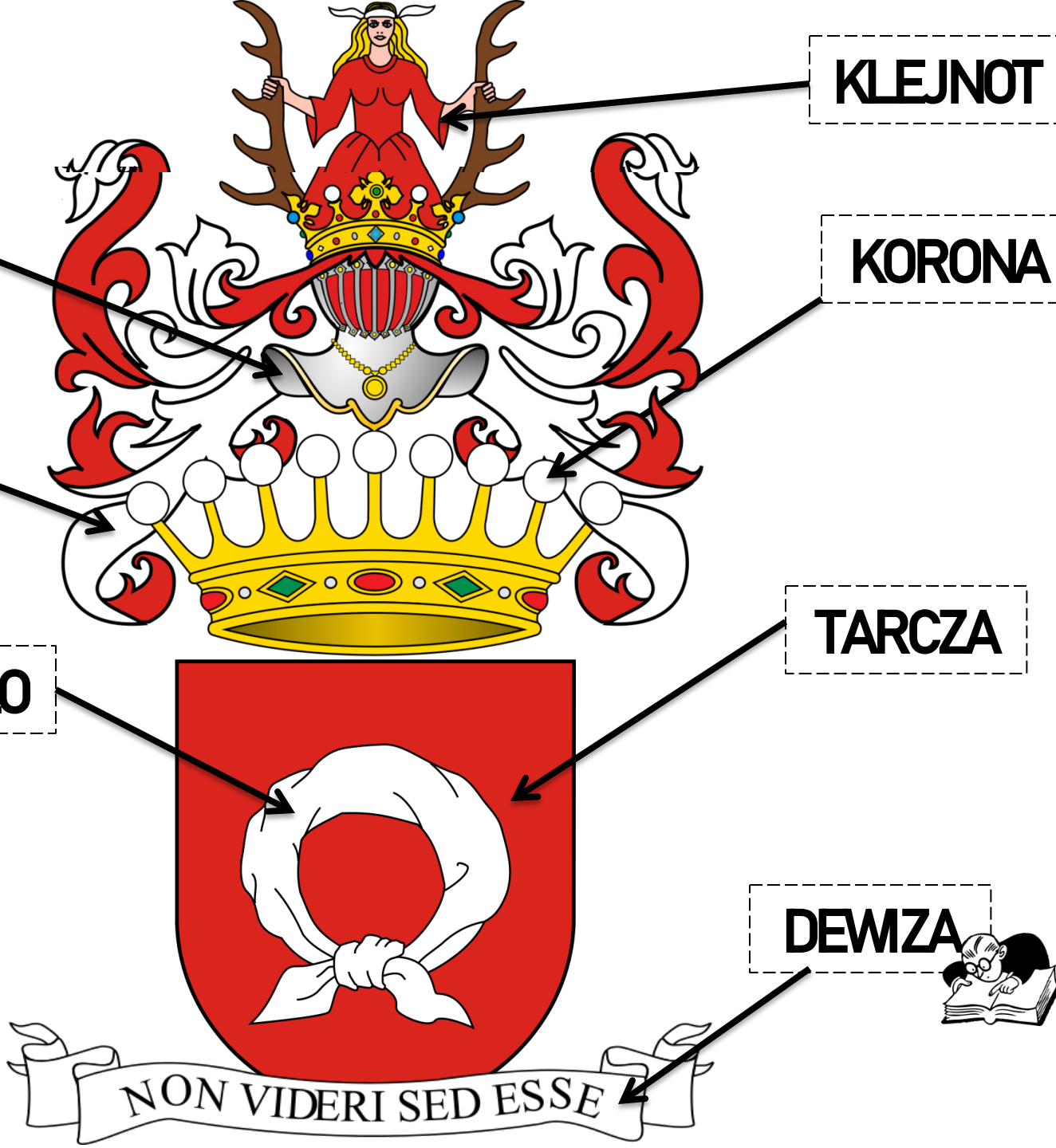
GODŁO

KLEJNOT

KORONA

TARCZA

DEWIZA

Barwy heraldyczne

BARWY CZYSTE

METALE

złoto

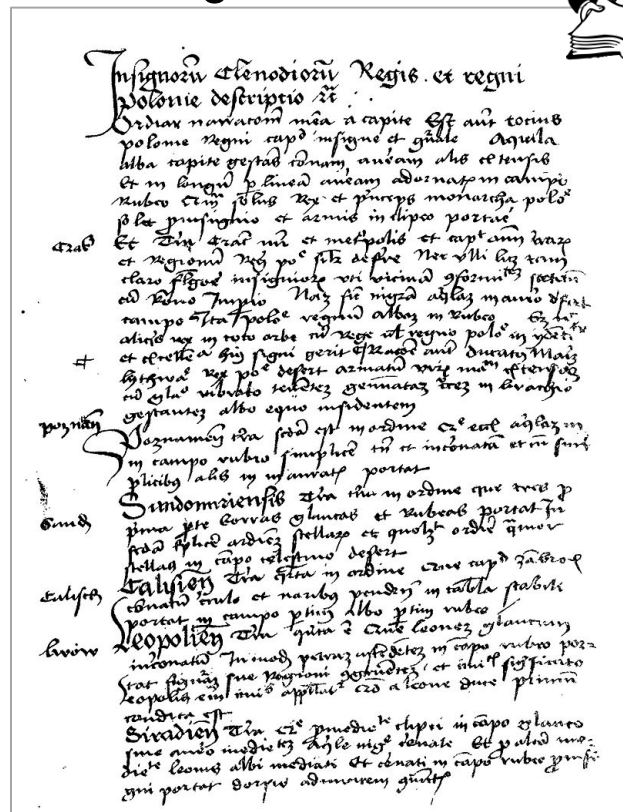
srebro

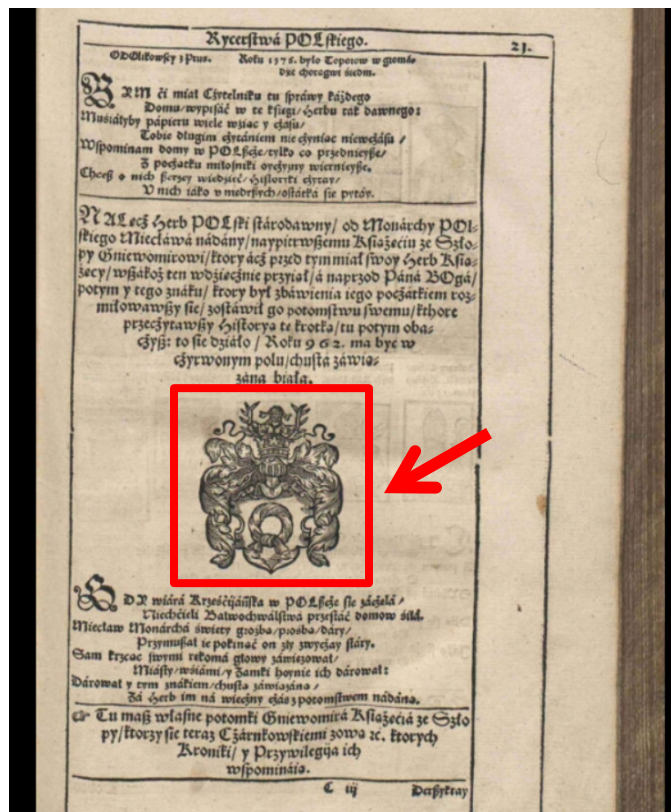
Herbarze

księgi zawierające zbiór i opis herbów
oraz rodowodów szlachty

Łaciński rękopis „Clenodiów” J. Długosza z XV wieku

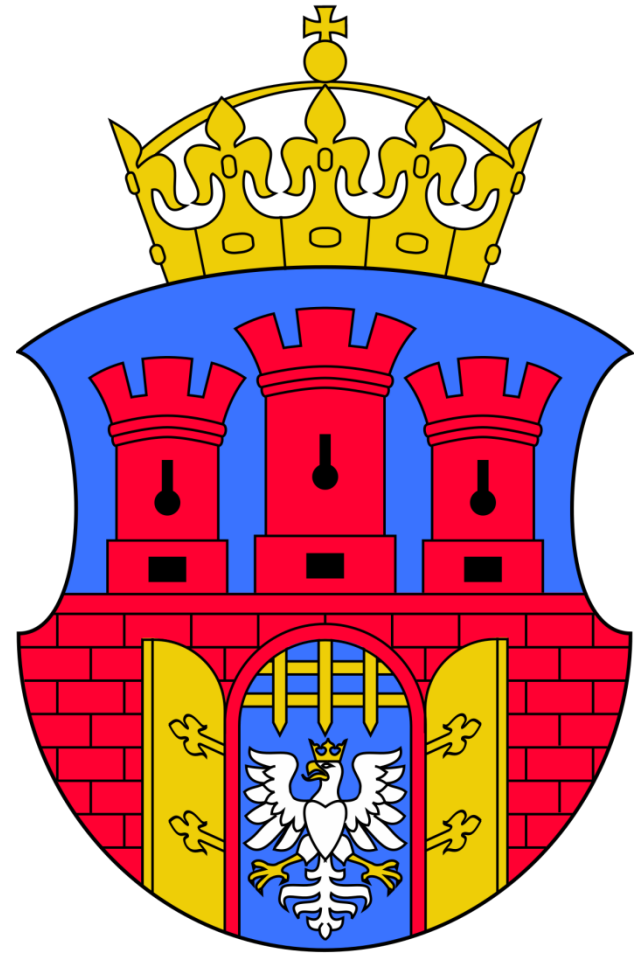
B. Paprocki, „Gniazdo cnoty”, XVI wiek

Wawelskie spotkania z historią i sztuką

HERB

- najważniejszy symbol miasta
- znak oficjalny i uroczysty
- w polu błękitnym czerwony mur ceglany z trzema basztami, każda z czarnymi strzelnicami i okienkami
- w murze brama o złotych otwartych podwojach, z okuciami w kształcie lilii i z podniesioną złotą bramą
- w bramie ukoronowany Orzeł Biały ze złotym dziobem i szponami
- tarcza herbowa o tradycyjnym dla Krakowa renesansowym kształcie jest zwieńczona koroną

HERB KRAKOWA MA 650 LAT!

Przydatne pojęcia

BONEROWIE (herb BONERÓW) – mieszczańska rodzina pochodzenia niemieckiego. Od XV wieku jej przedstawiciele odgrywali ważną rolę na dworze Jagiellonów.

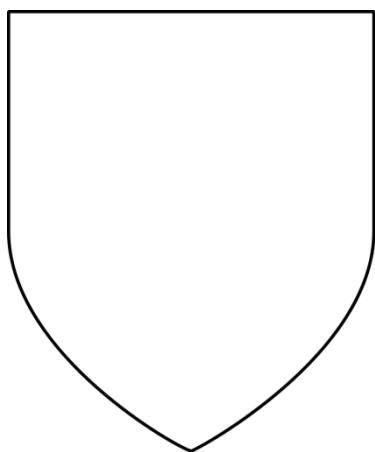
HERB SZRENIAWA – w czerwonym polu krzywaśń (figura herbowa w kształcie wydłużonej litery „S”) z zaćwieczonym krzyżykiem kawalerskim złotym. Hełm z labrami, klejnot: dwa rogi turze z czterema dzwoneczkami na każdym.

CLENODIA – najstarszy opis polskich herbów, autorem był **Jan Długosz**.

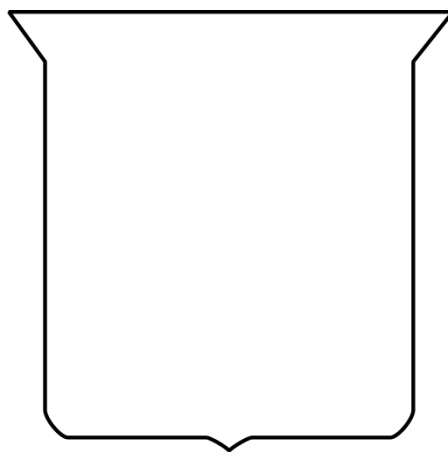

Tarcza

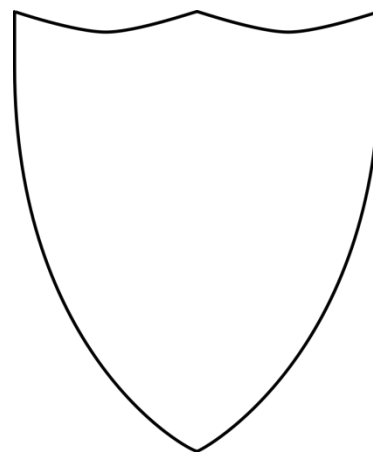
- podstawowy element herbu
- kształt tarczy herbowej wywodzi się od tarczy obronnej
- kształt tarczy zmieniał się na przestrzeni wieków i zależny był od kraju

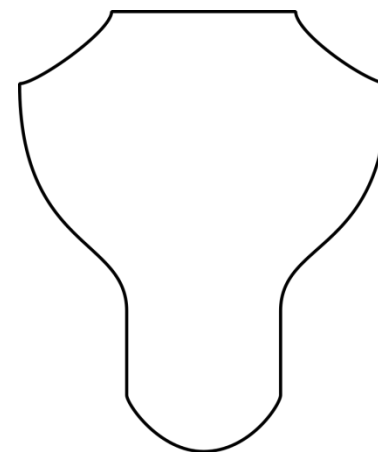
tarcza francuska

tarcza angielska

tarcza szwajcarska

tarcza włoska

Godło

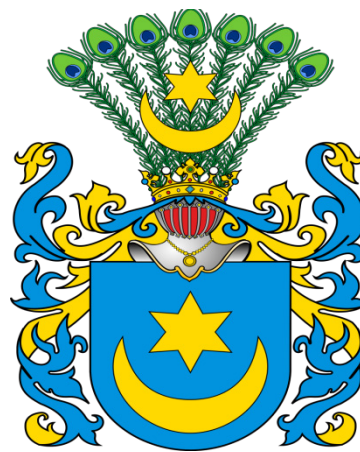
- zasadniczy element graficzny występujący na tarczy herbowej
- symbol wyróżniający
- znak rozpoznawczy przynależności osoby do szerszej grupy rodowej

Topór

Korab

Leliwa

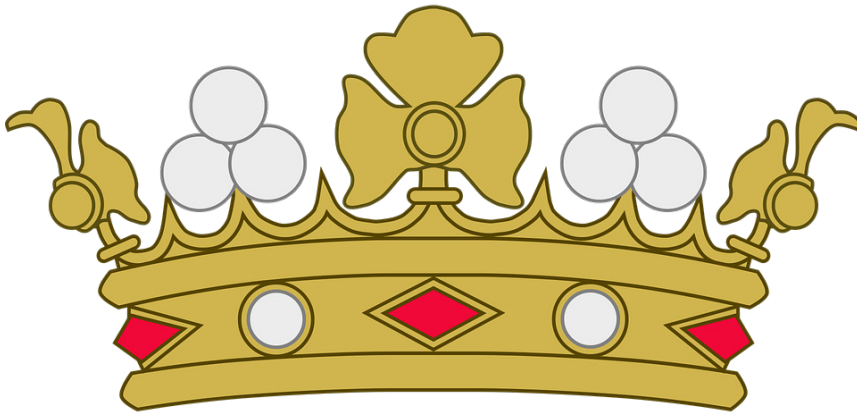

Trąby

Korona

- element herbu rycerskiego i szlacheckiego umieszczany zwykle nad tarczą (od XVI wieku, wcześniej korona umieszczana była zwykle na hełmie)
- początkowo (XII-XIV wiek) umieszczana tylko nad herbami królów i książąt
- później korona pojawiła się nad herbami szlachty

korona otwarta

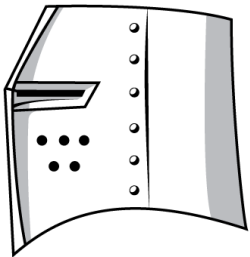

korona zamknięta

Hełm

- hełm pojawił się u zarania heraldyki, w końcu XII wieku
- hełm umieszczany jest nad tarczą, na jednym z górnych rogów lub nad pionową krawędzią górną (taka kompozycja miała obrazować sylwetkę atakującego rycerza)
- wygląd hełmu zmieniał się na przestrzeni wieków

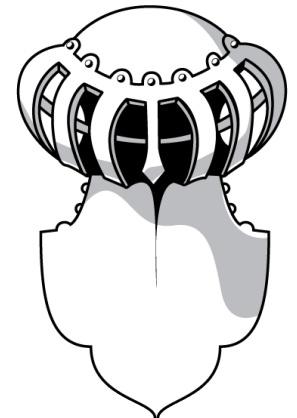
hełm garnkowy

hełm turniejowy

hełm turniejowy z labrami

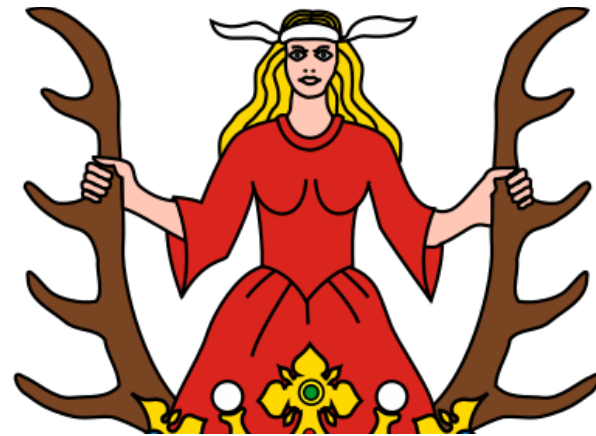

hełm prętowy

Klejnot

- zwieńczenie hełmu
- ujęcie ozdób, jakie umieszczano na zamkniętych hełmach rycerskich: rogów, skrzydeł, piór strusich i pawich

Labry

- część zewnętrzna tarczy herbowej
- mają kształt różnorodnych liści
- element często obejmujący całą tarczę herbową

Dewiza

- krótka, najczęściej łacińska sentencja
- przekazuje ogólną mądrość
- nawiązuje do ideologii rycerskiej i szlacheckiej

Bibliografia

Literatura przedmiotu:

- Szymański J., *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 2009

Materiały graficzne:

- grafika wektorowa – herby:
https://pl.wikipedia.org/wiki/Tarcza_herbowa, https://pl.wikipedia.org/wiki/He%C5%82m_heraldyczny,
https://pl.wikipedia.org/wiki/Moszy%C5%84scy_herbu_Na%C5%82%C4%99cz, [https://pl.wikipedia.org/wiki/Top%C3%B3r_\(herb_szlachecki\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Top%C3%B3r_(herb_szlachecki)),
[https://pl.wikipedia.org/wiki/Korab_\(herb_szlachecki\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Korab_(herb_szlachecki)), [https://pl.wikipedia.org/wiki/Leliwa_\(herb_szlachecki\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Leliwa_(herb_szlachecki)),
[https://pl.wikipedia.org/wiki/Tr%C4%85by_\(herb_szlachecki\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Tr%C4%85by_(herb_szlachecki)), <https://pl.wikipedia.org/wiki/Bonerowie>,
[https://pl.wikipedia.org/wiki/Szreniawa_\(herb_szlachecki\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Szreniawa_(herb_szlachecki)), https://pl.wikipedia.org/wiki/Uniwersytet_Jagiello%C5%84ski,
https://pl.wikipedia.org/wiki/God%C5%82o_Polski
- herbarze – zdjęcia:
https://pl.wikipedia.org/wiki/Insignia_seu_clenodia_Regis_et_Regni_Poloniae, <https://polona.pl/item/gniazdo-cnoty-zkad-herby-rycerstwa-slawnego-krolestwa-polskiego-poczatek-swoy-maia,MTE2ODY2MzE/4/#info:metadata>
- grafika wektorowa – pozostałe ilustracje: baza bezpłatnych ilustracji <https://pixabay.com/pl/>

Opracowanie: Aleksandra Rajchel, Patrycja Grempla /studentki Instytutu Historii, Uniwersytet Jagielloński
Koncepcja i nadzór merytoryczny: Bożena Litewka, Robert Adamczak /Dział Oświatowy Zamku Królewskiego na Wawelu

